

BRUNO JT

EUROOPA KOHTU OTSUS (teine koda)

10. juuni 2010*

Liidetud kohtuasjades C-395/08 ja C-396/08,

mille ese on EÜ artikli 234 alusel Corte d'appello di Roma (Itaalia) 11. aprilli 2008. aasta otsustega esitatud eelotsusetaotlused, mis saabusid Euroopa Kohtusse 12. septembril 2008, menetlustes

Istituto nazionale della previdenza sociale (INPS)

versus

Tiziana Bruno,

Massimo Pettini (C-395/08),

ja

Istituto nazionale della previdenza sociale (INPS)

* Kohtumenetluse keel: itaalia.

versus

Daniela Lotti,

Clara Matteucci (C-396/08),

EUROOPA KOHUS (teine koda),

koosseisus: koja esimees J. N. Cunha Rodrigues, kohtunikud P. Lindh (ettekandja),
A. Rosas, A. Ó Caoimh ja A. Arabadžiev,

kohtujurist: E. Sharpston,
kohtusekretär: ametnik R. Şereş,

arvestades kirjalikus menetluses ja 29. oktoobri 2009. aasta kohtuistungil esitatut,

arvestades kirjalikke märkusi, mille esitasid:

– Istituto nazionale della previdenza sociale (INPS), esindaja: *avvocato* A. Sgroi,

- T. Bruno ja M. Pettini ning D. Lotti ja C. Matteucci, esindaja *avvocato* R. Carlino,

- Itaalia valitsus, esindaja: I. Bruni, keda abistas *avvocato dello Stato* M. Russo,

- Euroopa Ühenduste Komisjon, esindajad: C. Cattabriga ja M. van Beek,

olles 21. jaanuari 2010. aasta kohtuistungil ära kuulanud kohtujuristi ettepaneku,

on teinud järgmise

otsuse

- 1 Eelotsusetaotlused käsitlevad nõukogu 15. detsembri 1997. aasta direktiivi 97/81/EÜ Euroopa Tööandjate Föderatsiooni, Euroopa Riigiosalusega Ettevõtete Keskuse ja Euroopa Ametiühingute Konföderatsiooni poolt sõlmitud osalist tööaega käsitleva raamkokkuleppe kohta (EÜT 1998, L 14, lk 9; ELT eriväljaanne 05/03, lk 267) tõlgendamist.

- 2 Taotlused esitati kohtuvaidlustes ühelt poolt Istituto nazionale della previdenza sociale (edaspidi „INPS”) ja teiselt poolt T. Bruno ja M. Pettini ning D. Lotti ja C. Matteucci vahel seoses omandatud staaži kindlaksmääramisega vanaduspensionioiguste arvutamisel.

Õiguslik raamistik

Liidu õigus

- 3 Direktiivi 97/81 artiklis 1 on täpsustatud, et direktiivi eesmärk on rakendada selle juurde lisatud tööandjate ja töövõtjate üldorganisatsioonide ehk Euroopa Tööandjate Föderatsiooni (UNICE), Euroopa Riigiosalusega Ettevõtete Keskuse (CEEP) ja Euroopa Ametiühingute Konföderatsiooni (ETUC) vahel 6. juunil 1997. aastal sõlmitud osalist tööaega käsitlev raamkokkulepe (edaspidi „raamkokkulepe”).

- 4 Direktiivi 97/81 põhjendus 3 on sõnastatud järgmiselt:

„Ühenduse töötajate sotsiaalsete põhiõiguste harta [punkt 7] näeb muu hulgas ette, et „siseturu väljakujundamine peab viima Euroopa Ühenduse töötajate elu- ja töötin-
gimuste parandamisele. Niikaugele jõutakse, ühtlustades nimetatud tingimuste pa-
randamist eelkõige seoses muude töösuhtevormidega kui määramata ajaks sõlmitud
töölepingud, nagu tähtajalised töölepingud, osalise tööajaga töötamine, ajutine töö ja
hooajatöö”. [täpsustatud tõlge]”

- 5 Selle direktiivi põhjenduse 5 sõnastus on järgmine:

„Euroopa Ülemkogu Esseni istungjärgu otsustes rõhutati vajadust võtta meetmeid, et edendada tööhõivet ning naiste ja meeste võrdseid võimalusi, samuti nõuti meetmeid kasvu tööhõivet intensiivistava mõju suurendamiseks eelkõige paindlikuma töökorralduse kaudu viisil, mis vastaks nii töötajate soovidele kui ka konkurentsivõimetele.”

- 6 Sama direktiivi põhjenduses 23 on sätestatud:

„Ühenduse töötajate sotsiaalsete põhiõiguste harta tunnustab igasuguse diskrimineerimise, eelkõige soo, nahavärvuse, rassi, vaadete ja veendumuste tõttu diskrimineerimise vastu võitlemise tähtsust.”

- 7 Raamkokkuleppe preambuli kahes esimeses lõigus on ette nähtud:

„Käesolev raamkokkulepe on osa üleeuroopalisest tööhõivestrategieast. Viimastel aastatel on osalise tööajaga töötamisel olnud oluline mõju tööhõivele. Sel põhjusel on käesolevale kokkuleppele allkirjutanud pööranud esmajärjekorras tähelepanu nimetatud töösuhtevormile. Lepinguosalised kavatsevad võtta arvesse vajadust sõlmida muid paindlikke töösuhtevorme käsitlevaid samasuguseid kokkuleppeid.

Tõdedes liikmesriikide olukorra erinevust ning tunnistades, et teatavates valdkondades ja tegevusaladel on osaline tööaeg töösuhte tunnuseks, sätestab käesolev kokkulepe osalise tööajaga seotud üldpõhimõtted ja miinimumnõuded. See illustreerib tööturu osapoolte tahet kehtestada üldine raamistik osalise tööajaga töötajate diskrimineerimise kõrvaldamiseks ning aidata kaasa osalise tööajaga töötamise võimaluste arendamisele nii tööandjatele kui ka töötajatele vastuvõetaval viisil.”

- 8 Põhikohtuasjadega seoses on asjakohased järgmised raamkokkuleppe sätted:

„Üldkaalutlused

[...]

5. käesoleva kokkuleppe osalised peavad tähtsaks meetmeid, mis lihtsustavad meeste ja naiste pääsemist osalisele tööajale, et valmistuda pensionileminekuks, sobitada kutsetööd ja perekonnaelu ning kasutada oma oskuste ja edutamisväljavaadete parandamiseks õppimis- ja koolitusvõimalusi tööandjate ja töötajate vastastikuseks kasuks ning ettevõtte arengut toetaval viisil;

[...]

Klausel 1: Eesmärk

Käesoleva raamkokkuleppe eesmärk on:

- a) kõrvaldada osalise tööajaga töötajate diskrimineerimine ja parandada osalise tööajaga töötamise kvaliteeti;
- b) soodustada osalise tööajaga töö arendamist vabatahtlikkuse alusel ja aidata kaasa paindlikule tööaja korraldusele tööandjate ja töötajate vajadusi arvesse võtval viisil.

[...]

Klausel 3: Mõisted

Käesolevas kokkuleppes kasutatakse järgmisi mõisteid:

- 1) *osalise tööajaga töötaja* – töötaja, kelle nädala alusel või ühe aasta pikkuse tööperioodi keskmisena arvutatud normaaltööaeg on lühem kui võrreldava täistööajaga töötaja normaaltööaeg;

- 2) *võrreldav täistööajaga töötaja* – samas ettevõttes täistööajaga töötaja, kellel on sama liiki tööleping või töösuhe, kes teeb sama või samalaadset tööd; seejuures pööratakse tähelepanu sellistele kaalutlustele nagu ettevõttes töötatud aeg ja kvalifikatsioon/oskused.

Kui samas ettevõttes ei ole võrreldavat täistööajaga töötajat, siis tuleb võrrelda kohaldatava kollektiivlepingu alusel või kui kohaldatav kollektiivleping puudub, siis kooskõlas siseriikliku seaduse, kollektiivlepingute või tavadega.

Klausel 4: Mittediskrimineerimise põhimõte [mõiste „mittediskrimineerimine” asemel on edaspidi kasutatud täpsemat mõistet „diskrimineerimiskeeld”]

1. Osalise tööajaga töötajate suhtes ei või ainult osalise tööaja tõttu rakendada vähem soodsamaid töötingimusi, kui on võrreldavatel täistööajaga töötajatel, kui erinevat kohtlemist ei õigusta objektiivsed põhjused.
2. Asjakohasel juhul kohaldatakse *pro rata temporis* põhimõtet.
3. Käesoleva klausli kohaldamise korra määravad liikmesriigid ja/või tööturu osapooled, võttes arvesse Euroopa õigusakte, siseriiklikke seadusi, kollektiivlepinguid ja tavasid.

4. Pärast konsulteerimist tööturu osapooltega kooskõlas siseriiklike seaduste, kollektiivlepingute või tavadega võivad liikmesriigid ja/või tööturu osapooled seada objektiivsetel põhjustel asjakohasel juhul eriliste töötingimuste saamise eelduseks tööstaži, töötatava aja või töötasuga seotud tingimused. Osalise tööajaga töötajate eriliste töötingimuste saamise kriteeriumid tuleks regulaarselt läbi vaadata, võttes arvesse klausli 4 punktis 1 väljendatud [diskrimineerimiskeelu] põhimõtet.

Klausel 5: Osalise tööajaga töötamise võimalused

1. Käesoleva kokkuleppe klausli 1 ning osalise tööajaga ja täistööajaga töötajate vahelise [diskrimineerimise keelu] põhimõtte kohaselt:
  - a) peaksid liikmesriigid pärast konsulteerimist tööturu osapooltega vastavalt siseriiklikule seadusele ja tavale identifitseerima ja üle vaatama õiguslikku ja halduslikku laadi takistused, mis võivad piirata osalise tööajaga töötamise võimalusi, ning vajaduse korral need kõrvaldama;
  - b) peaksid tööturu osapooled oma pädevusalal tegutsedes ning kollektiivlepingutes sätestatud korra kohaselt identifitseerima ja üle vaatama takistused, mis võivad piirata osalise tööajaga töötamise võimalusi, ning vajaduse korral need kõrvaldama.

[...].”

Siseriiklik õigus

Seadusandlik dekreet nr 61/2000

- 9) Direktiiv 97/81 võeti Itaalia õigusesse üle 25. veebruari 2000. aasta seadusandliku dekreediga nr 61, millega rakendatakse direktiiv 97/81/EÜ Euroopa Tööandjate Föderatsiooni, Euroopa Riigiosalusega Ettevõtete Keskuse ja Euroopa Ametiühingute Konföderatsiooni poolt sõlmitud osalist tööaega käsitleva raamkokkuleppe kohta (*Gazzetta ufficiale della Repubblica italiana*, edaspidi „*GUR*”, nr 66, 20.3.2000). Selle seadusandliku dekreeði põhikohtuasja vaidluste suhtes kohaldatava versiooni (edaspidi seadusandlik dekreet nr 61/2000) artiklis 1 on ära toodud järgmised määratlused:

- „a) täistööaeg – tavaline tööaeg, mis on kehtestatud 8. aprilli 2003. aasta seadusandliku dekreeði nr 66 artikli 3 lõikega 1 või, vajaduse korral, lühem tavaline tööaeg, mis on kehtestatud kehtiva kollektiivlepinguga;
- b) „osaline tööaeg” – individuaalses töölepingus määratud tööaeg, millest töötaja peab kinni pidama ja mis on lühem kui punktis a mainitud tööaeg;
- c) horisontaalne osaajaline töösuhe – töösuhe, mille puhul on töötundide vähendamine võrreldes täistööajaga määratud kindlaks tavalise igapäevase tööaja suhtes;

d) vertikaalne osaajaline töösuhe – töösuhe, mille puhul on sätestatud, et tööd tehakse täistööaja alusel, kuid see on piiratud eelnevalt kindlaksmääratud perioodidele iga nädala, kuu või aasta kohta.

d–bis) kombineeritud osaajaline töösuhe – töösuhe, milles on ühendatud eespool punktides c ja d kirjeldatud töösuhte liigid.

e) ületunnitöö – osapoolte vahel artikli 2 teise lõigu tähenduses kokku lepitud tööajast väljaspool ja täistööaja piires tehtud töö.”

10 Seadusandliku dekreeedi nr 61/2000 artikli 9 lõiked 1 ja 4 on sõnastatud järgmiselt:

„1. Osalise tööajaga töötajate sotsiaalmaksete arvutamisel arvesse võetava tunnipalga alammäära kindlakstegemiseks korrutatakse tavalise tööajaga nädalas töötatud päevade arv päevase töötasu alammääraga, mis on kehtestatud 12. septembri 1983. aasta dekreetseaduse nr 463 (nüüd koos muudatustega 11. novembri 1983. aasta seadus nr 638) artikliga 7, ja jagatakse sel viisil saadud summa igal nädalal tavalisel tööajal töötatud tundide arvuga, nii nagu on sätestatud täistööajaga töötajate üleriigilises valdkondlikus kollektiivlepingus.

[...]

4. Täistööajaga töölepingu muutmisel osalise tööajaga töölepinguks või vastupidi võetakse vanaduspensioni suuruse arvutamisel täistööajaga töötatud perioode arvesse tervikuna ja osalise tööajaga töötatud perioode vastavalt tegelikult töötatud ajale.”

12. septembri 1983. aasta dekreetseadus nr 463

- 11 12. septembri 1983. aasta dekreetseaduse nr 463 pensionikindlustus- ja tervishoiuvaldkonna riiklike kulutuste ohjamise kiireloomuliste meetmete, avaliku halduse mitme valdkonna sätete ja teatavate tähtaegade pikendamise kohta (*GURI*, nr 250, 12.9.1983) (muudetud 11. novembri 1983. aasta seadusega) artiklis 7 on sätestatud:

„1. Iga 1983. aastale järgneva kalendriaasta eest peab töötava töötaja kohta määratud nädalaste sissemaksete arv [INPS]-i makstava vanaduspensioni arvutamiseks võrduma selle aasta nädalate arvuga, mille eest maksti töötasu või mis on nendega võrdsustatud vastavalt [tasustatud perioodidega võrdsustatud perioode] reguleerivatele õigusnormidele, tingimusel et iga sellise nädala kohta makstav, saadaolev või mõtteliselt arvestatav tasu moodustab vähemalt 30% asjaomase aasta 1. jaanuaril töötavate töötajate pensionifondi makstavast pensioni kuu alammäärast. Alates 1. jaanuari 1984 hõlmavast makseperioodist peab päevatasu alampiir, sealhulgas tavalise keskmise päevapalga alammäär kõikide sotsiaalkindlustuse ja sotsiaalabiga seotud sissemaksete suhtes olema vähemalt 7,5% fondi poolt asjaomase aasta 1. jaanuaril töötavate töötajate pensionifondi makstavast kuu pensioni alammäärast.

2. Vastasel juhul määratakse asjaomasele isikule selline arv nädalasi sissemakseid, mis võrdub (ülespoole ümardatud) summaga, mis saadakse, jagades kogu kalendriaasta jooksul makstud, saadaoleva või võrdsustatud tasu eelmises lõikes kirjeldatud tasuga. Vaatamata kindlustusperioodi tegelikule pikkusele arvestatakse, et sel viisil kindlaks määratud sissemaksed katavad perioodi, mis koosneb samast arvust nädalatest, mille eest tasu maksti või määrati, kui on sissemakseid, mida on tehtud tagasiarvatuna viimasest töötatud nädalast või arvestatud mõtteliselt aasta jooksul.

3. Eelmiste lõigete sätteid kohaldatakse 31. detsembrile 1983 järgnevate perioodide suhtes seoses õigusega saada peale vanaduspensioni muid toetusi, mille puhul kehtib INPS-ile sissemaksete nõue.

4. Selle aasta kohta, mil pensioniõigus kehtima hakkab, määratakse töötaja sissemaksete arv aasta esimese päeva ja pensionile jäämise kuupäeva vahelisel perioodil eelnevate lõigete reegleid kohaldades ainult kõnealuse perioodi nende nädalate kohta, mil tegelikult töötati või mille kohta arvestati makseid. Sama kriteerium kehtib teiste sotsiaalsete või abistavate toetuste puhul.

5. Käesoleva artikli lõigete 1, 2, 3 ja 4 sätteid ei kohaldata töötajatele, kes pakuvad majapidamis- ja koduteenuseid, põllumajandustöölisele ja praktikantidele ega sõjaväeteenistuse või samaväärse teenistuse suhtes. [...]”

Põhikohtuasi ja eelotsuse küsimused

- ¹² Põhikohtuasja vastustajad kuuluvad lennuettevõtja Alitalia salongipersonali hulka. Nad töötavad osalise tööajaga vastavalt nn vertikaal-tsüklilise osalise tööaja korrale. See on niisugune töökorraldusviis, mille puhul töötaja töötab aastas vaid mõnedel nädalatel või kuudel täis- või lühendatud tööajaga. Nad väidavad, et salongipersonali töö laadi tõttu on vertikaal-tsükliline osaline tööaeg ainus osalise tööaja töökorraldusviis, mis nende kollektiivlepingus on ette nähtud.
- ¹³ Kõnealused töötajad heidavad INPS-ile ette seda, et ta võtab pensioniõigust andva makseperioodina arvesse üksnes neid, mil töötati, jättes välja töövabad perioodid, milles väljendub nende tööaja lühendamise kõrvalt võrreldavate täistööajaga töötajate tööajaga. Seetõttu esitasid nad kaebused Tribunale di Romale, et vaidlustada neile INPS-i saadetud individuaalsed makseperioodide arvestused. Kaebustes väitsid töötajad põhiliselt, et töövabade perioodide arvestusest väljajätmise tõttu

koheldakse erinevalt vertikaal-tsüklilise osalise tööajaga töötajaid ja neid, kes on valinud nn horisontaalse korra, kuna viimased on sama kestusega tööaja puhul palju soodsamas olukorras. Kuna nimetatud kohus rahuldab kaebused, esitas INPS seejärel apellatsioonkaebused Corte d'appello di Romale. Apellatsioonkaebuste põhjenduseks väidab INPS sisuliselt, et pensionimaksete arvutamisel on asjakohased makseperioodid, mille jooksul põhikohtuasja vastustajad tegelikkuses töötasid ja mille eest maksti töötasu ning tehti sissemaksid, kuna seda arvutatakse *pro rata temporis*.

- 14 Neil asjaoludel otsustas Corte d'Appello di Roma menetluse peatada ja esitada Euroopa Kohtule järgmised eelotsuse küsimused, millel on kahes põhikohtuasjas sama sõnastus:

- „1. Kas Itaalia õigusnorm ([11. novembri 1983. aasta] seaduse nr 638/83 artikli 7 lõige 1), mille alusel ei arvestata pensionistaažina neid vertikaalse osalise tööaja perioode, mil ei töötata, on kooskõlas direktiiviga [97/81] ja eelkõige [selle juurde lisatud raamkokkuleppe] klausliga 4, mis käsitleb diskrimineerimiskeelu põhimõtet?
2. Kas eespool kirjeldatud siseriiklik kord on kooskõlas direktiiviga [97/81] ja eelkõige [selle juurde lisatud raamkokkuleppe] klausliga 1, milles on ette nähtud, et siseriiklikud õigusnormid peavad soodustama osalise tööajaga töö arendamist; [eespool viidatud raamkokkuleppe] klausliga 4 ja klausliga 5, milles kohustatakse liikmesriike kõrvaldama õiguslikku laadi takistused, mis võivad piirata osalise tööajaga töötamise võimalusi, kuna see, et pensioni jaoks ei võeta arvesse nädalaid, mil ei töötata, on kahtlemata oluline takistus vertikaalse osalise tööaja valimisele?

3. Kas diskrimineerimiskeelu põhimõtet käsitlev [eespool viidatud raamkokkuleppe] klausel 4 võib laieneda ka erinevat laadi osalise tööaja lepingutele, võttes arvesse, et erinevalt vertikaalsest osalisest tööajast võetakse siseriiklike õigusnormide alusel horisontaalse osalise tööajaga töö puhul, *mil kalendriaasta ulatuses töötatud ja tasustatud tundide koguarv on sama*, arvesse kõiki kalendriaasta nädalaid?”
- 15 Euroopa Kohtu presidendi 3. detsembri 2008. aasta määrusega liideti kohtuasjad C-395/08 ja C-396/08 kirjalikuks ja suuliseks menetlemiseks ja kohtuotsuse tegemiseks.

Eelotsuse küsimused

Vastuvõetavus

- 16 INPS leiab, et eelotsusetaotlused ei ole vastuvõetavad, kuna raamkokkulepe ei ole materiaalselt ega ajaliselt kohaldatav põhikohtuasjas käsitletavatele asjaoludele.
- 17 Euroopa Ühenduste Komisjon toob esile, et eelotsusetaotlustes ei ole põhikohtuasja vaidluste faktilist ja õiguslikku olukorda kirjeldatud eriti üksikasjalikult, ning väljendab sellest tulenevalt samuti teatavat kahtlust taotluste vastuvõetavuse kohta.

- 18 Kõigepealt tuleb meenutada, et ELTL artiklis 267 sätestatud menetluses on üksnes asja menetleval ja selle lahendamise eest vastutaval siseriiklikul kohtul kohtuasja eripära arvesse võttes õigus hinnata eelotsuse vajalikkust asjas otsuse langetamiseks ning Euroopa Kohtule esitatavate küsimuste asjakohasust. Järelikult, kui esitatud küsimused puudutavad liidu õiguse tõlgendamist, on Euroopa Kohus reeglina kohustatud otsuse langetama (vt eelkõige 18. juuli 2007. aasta otsus kohtuasjas C-119/05: Lucchini, EKL 2007, lk I-6199, punkt 43, ja 22. detsembri 2008. aasta otsus kohtuasjas C-414/07: Magoora, EKL 2008, lk I-10921, punkt 22).
- 19 Väljakujunenud kohtupraktika kohaselt eeldatakse, et liidu õiguse tõlgendamist puudutavad küsimused, mis siseriiklik kohus on esitanud õiguslikus ja faktilises raamistikus, mille ta on määratlenud omal vastutusel ja mille täpsust Euroopa Kohus ei pea kontrollima, on asjakohased. Siseriikliku kohtu esitatud eelotsusetaotluse saab Euroopa Kohus lükata tagasi vaid siis, kui on ilmne, et taotletud liidu õiguse tõlgendamine ei ole mingil viisil seotud põhikohtuasja faktiliste asjaolude või esemega, või ka juhul, kui probleem on hüpoteetiline või kui Euroopa Kohtule ei ole teada vajalikke faktilisi või õiguslikke asjaolusid, et anda tarvilik vastus talle esitatud küsimustele (vt selle kohta 7. juuni 2007. aasta otsus liidetud kohtuasjades C-222/05–C-225/05, EKL 2007, lk I-4233, punkt 22 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 20 Käesoleval juhul puudutavad põhikohtuasjade vaidlused küsimust, kas vanaduspensionioiguse saamiseks nõutava staaži arvutusmeetod on neid töötajaid diskrimineeriv, kes on valinud osalise töötaja teatava liigi, antud juhul vertikaal-tüüpilise osalise töötaja. Eelotsusetaotluse esitanud kohtul tekkis kahtlus, kas niisugune arvutusmeetod on kooskõlas direktiiviga 97/81. Eelotsusetaotlustes selgitab see kohus põhjuseid, miks ta leiab, et Euroopa Kohtule esitatud küsimused on asjakohased ja tarvilikud tema menetluses olevate vaidluste lahendamiseks. Kuigi nendes taotlustes ei ole ära toodud kohaldatavate siseriiklike õigusnormide ammendavat ülevaadet, on need piisavalt üksikasjalikud selleks, et Euroopa Kohus saaks anda tarviliku vastuse talle

esitatud küsimustele. See, kas kõnealune direktiiv ja raamkokkulepe on põhikohtuasjades kohaldatavad, tuleb käsitlusele eelotsuse küsimuste sisulisel analüüsil.

- 21 Seega tuleb eelotsusetaotlused tunnistada vastuvõetavaks.

Põhiküsimus

- 22 Eelotsusetaotluse esitanud kohus soovib oma kolme küsimusega sisuliselt teada saada, kas sellised siseriiklikud õigusnormid, nagu on vaatluse all põhikohtuasjades, on vastuolus raamkokkuleppe klauslitega 1, 4 ja 5, kuna nende alusel jäetakse vanaduspensionidõiguse saamiseks nõutava staaži arvutamisel välja vertikaal-tsüklilise osalise tööajaga töötajate töövabad perioodid, samas kui horisontaalse osalise tööajaga töötajatele ja neile, kes töötavad täistööajaga, seda reeglit ei kohaldata.
- 23 Kõigepealt tuleb kindlaks teha, kas ja vajadusel, kuivõrd niisugused olukorrad, nagu on vaatluse all põhikohtuasjades, kuuluvad direktiivi 97/81 ja raamkokkuleppe nii materiaalsesse kui ka ajalisse kohaldamisalasse.

Raamkokkuleppe kohaldamisala

– Materiaalne kohaldamisala

- ²⁴ Direktiivi 97/81 ja raamkokkuleppega soovitakse esiteks edendada osalise tööajaga töötamist ja teiseks kaotada osalise tööajaga ja täistööajaga töötajate vaheline diskrimineerimine (vt 24. aprilli 2008. aasta otsus liidetud kohtuasjades C-55/07 ja C-56/07: Michaeler jt, EKL 2008, lk I-3135, punkt 21).
- ²⁵ Vastavalt eesmärgile kaotada osalise tööajaga ja täistööajaga töötajate vaheline diskrimineerimine on töötingimuste osas raamkokkuleppe klausliga 4 vastuolus see, kui osalise tööajaga töötajaid koheldakse vähem soodsal viisil kui võrreldavaid täistööajaga töötajaid vaid seetõttu, et nad töötavad osalise tööajaga, välja arvatud juhul, kui erinev kohtlemine on õigustatud objektiivsetel põhjustel.
- ²⁶ Järelikult tuleb kindlaks teha, kas Alitalia salongipersonali pensioniõigusi reguleerivad sätted kujutavad endast töötingimusi klausli 4 tähenduses.
- ²⁷ Sellega seoses tuleb tõdeda, et kui Euroopa Liidu Nõukogu võttis vastu direktiivi 97/81 eesmärgiga rakendada raamkokkuleppe, tugines ta Euroopa Ühenduse asutamislepingule lisatud sotsiaalpoliitikat käsitleva protokollile (nr 14) lisana esitatud kokkuleppele Euroopa Liidu liikmesriikide vahel, välja arvatud Suurbritannia ja Põhja-Iiri Ühendkuningriik, sotsiaalpoliitika kohta (EÜT 1992, C 191, lk 91) (edaspidi „sotsiaalpoliitika kokkulepe”) ja eriti selle artikli 4 lõikele 2, mis näeb ette, et Euroopa Liidu tasandil

sõlmitud kokkuleppeid rakendatakse kokkuleppe artiklis 2 käsitletud küsimustes. Need sotsiaalpoliitika kokkuleppe sätted võeti vastavalt üle EÜ artikli 139 lõikesse 2 ja EÜ artiklisse 137.

- 28 Mainitud küsimuste hulgas on sotsiaalpoliitika kokkuleppe artikli 2 lõike 1 teises taandes, mis on üle võetud EÜ artikli 137 lõike 1 punkti b (muudetud Nizza lepinguga), ära toodud „töötingimused”. Tuleb tõdeda, et ei sotsiaalpoliitika kokkuleppe selle sätte tekst ega raamkokkuleppe klausli 4 tekst ei võimalda iseenesest otsustada, kas nendes sätetes mainitud töötingimused hõlmavad tingimusi, mis on seotud selliste teguritega nagu töötasu ja pensionid, mis on vaatluse all põhikohtuasjades. Seega tuleb kõnealuste sätete tõlgendamiseks vastavalt väljakujunenud kohtupraktikale võtta arvesse klausli konteksti ja selle õigusaktiga taotletavaid eesmärke, mille osa see klausel on (vt analoogia alusel 15. aprilli 2008. aasta otsus kohtuasjas C-268/06: Impact, EKL 2008, lk I-2483, punkt 110).
- 29 Raamkokkuleppe klausli 1 punktist a tuleneb, et raamkokkuleppe üks eesmärke on „kõrvaldada osalise tööajaga töötajate diskrimineerimine ja parandada osalise tööajaga töötamise kvaliteeti”. Samuti on raamkokkuleppe preambuli teises lõigus täpsustatud, et kokkulepe „illustreerib tööturu osapoolte tahet kehtestada üldine raamistik osalise tööajaga töötajate diskrimineerimise kõrvaldamiseks ning aidata kaasa osalise tööajaga töötamise võimaluste arendamisele nii tööandjatele kui ka töötajatele vastuvõtaval viisil,” kusjuures seda eesmärki on rõhutatud ka direktiivi 97/81 põhjenduses 11.
- 30 Seega on raamkokkuleppe ning eelkõige selle klausli 4 eesmärk põimunud põhieesmärkidega, mis on ära toodud sotsiaalpoliitika kokkuleppe artiklis 1 ja korratud EÜ artikli 136 esimeses lõigus ning EL toimimise lepingu preambuli kolmandas lõigus ning Euroopa Ülemkogu istungjärgul Strasbourg'is 9. detsembril 1989 vastu võetud

harta ühenduse töötajate sotsiaalsete põhiõiguste kohta – millele on viidatud eespool mainitud EÜ asutamislepingu artiklis – punktis 7 ja punkti 10 esimeses lõigus. Kõnealused põhieesmärgid on seotud töötajate elamis- ja töötingimuste parandamisega ning piisava sotsiaalkaitsega. Täpsemalt on tegemist osalise tööajaga töötajate töötingimuste parandamisega ja selle tagamisega, et nad oleksid kaitstud diskrimineerimise eest, nagu on kinnitatud direktiivi 97/81 põhjendustes 3 ja 23.

- 31 Pealegi tuleb rõhutada, et EÜ artikli 136 esimeses lõigus, kus on määratletud eesmärgid, mida arvestades nõukogu võib EÜ artikli 139 lõike 2 kohaselt rakendada tööturu osapoolte vahel ühenduse tasandil sõlmitud kokkuleppeid EÜ artiklis 137 nimetatud küsimustes, on viidatud 18. oktoobril 1961 Torinos allakirjutatud Euroopa sotsiaalharta, mille I osa punktis 4 on nende eesmärkide hulgas, mida osalisriigid on vastavalt harta III osa artiklile 20 endale siduvaks pidanud, nimetatud kõikide töötajate õigust saada „õiglast töötasu, mis on piisav neile ja nende perekondadele inimväärse elatustaseme tagamiseks” (eespool viidatud kohtuotsus Impact, punkt 113).
- 32 Neid eesmäärke arvestades tuleb raamkokkuleppe klauslit 4 mõista nii, et selles väljendub liidu sotsiaalõiguse põhimõte, mida ei saa tõlgendada kitsendavalt (vt analoogia alusel 13. septembri 2007. aasta otsus kohtuasjas C-307/05: Del Cerro Alonso, EKL 2007, lk I-7109, punkt 38, ja eespool viidatud kohtuotsus Impact, punkt 114).
- 33 Raamkokkuleppe klausli 4 selline tõlgendamine, mis välistab selles kasutatud mõistet „töötingimused” niisugused rahalised aspektid nagu töötasu ja pensionidega seonduvad tingimused, vastupidi sellele, milline peaks olema selle klausli eesmärk, vähendab asjassepuutuvatele töötajatele diskrimineerimise vastu tagatud kaitset, kuna sellega nähakse ette töötingimuste laadil põhinev kohtlemiserinevus, mis ei tulene kuidagi kõnealuse sätte sõnastusest.

- 34 Selline tõlgendus võtaks igasuguse kasuliku mõju raamkokkuleppe klausli 4 lõikes 2 esinevalt viitelt *pro rata temporis* põhimõttele, mida saab määratlusest tulenevalt kohaldada vaid selliste osadeks jagatavate hüvitiste puhul nagu need, mis seonduvad töötingimuste rahalise aspektiga, nt töötasu ja pensionidega (vt analoogia alusel eespool viidatud kohtuotsus Impact, punkt 116).
- 35 Sotsiaalpoliitika kokkuleppe artikli 2 lõikes 6, mille sisu võeti üle EÜ artikli 137 lõikesse 5 (muudetuna Nizza lepinguga) on ette nähtud, et selle artikli sätteid „ei kohaldata tasustamise, ühinemisõiguse, streigiõiguse ega töösuluõiguse suhtes”. Ometi, nagu Euroopa Kohus on juba varem märkinud – arvestades, et kõnealuse sättega on tehtud erand sama artikli lõigetest 1–4 –, tuleb lõikes 5 osutatud küsimusi tõlgendada kitsendavalt nii, et ei piirataks alusetult lõigete 1–4 ulatust ega ohustataks EÜ artikliga 136 taotletud eesmärgi (vt eespool viidatud kohtuotsused Del Cerro Alonso, punkt 39, ja Impact, punkt 122).
- 36 Mis puutub konkreetsemalt EÜ artikli 137 lõikes 5 nimetatud „tasustamisega” seotud erandisse, siis varem otsustatu kohaselt on selle mõte, et palgatasemete kindlaksmääramine kuulub riiklikul tasandil tööturu osapoolte lepinguvabaduse alla ning samuti liikmesriigi pädevusse selles küsimuses. Neil asjaoludel otsustati kehtivat liidu õigust arvestades jätta palgatasemete kindlaksmääramine välja ühtlustamisest EÜ artikli 136 ja sellele järgnevate artiklite alusel (eespool viidatud kohtuotsused Del Cerro Alonso, punktid 40 ja 46, ning Impact, punkt 123).
- 37 Järelikult tuleb kõnealust erandit mõista nii, et sellega on mõeldud meetmeid – nagu kõigi või osade töötasu komponentide ja/või nende taseme ühtlustamine liikmesriikides või ka miinimumpalga kehtestamine –, mille võtmine tähendaks seda, et liidus määratakse töötasu kindlaks otseselt liidu tasandi õigusnormidega. Sellegipoolest ei saa seda laiendada kõigile töötasuga seonduvatele küsimustele, kuna see muudaks

teatavad EÜ artikli 137 lõikes 1 mainitud valdkonnad suures osas sisutuks (vt analoogia alusel eespool viidatud kohtuotsus Impact, punkt 125).

- 38 Siit järeldeb, et sotsiaalpoliitika kokkuleppe artikli 2 lõikes 6, mille sisu võeti üle EÜ artikli 137 lõikesse 5, sätestatud erandiga ei ole vastuolus see, kui raamkokkuleppe klauslit 4 mõistetakse nii, et sellega kohustatakse liikmesriike tagama diskrimineerimiskeelu põhimõtte kohaldamine osalise tööajaga töötajate suhtes ka töötasu küsimustes, võttes samas vajadusel arvesse *pro rata temporis* põhimõtet.
- 39 Kuigi on tõsi, et töötaja töötasu eri komponentide suuruse kindlaksmääramine ei kuulu liidu seadusandja pädevusse, vaid on endiselt vaieldamatult eri liikmesriikide pädevate ametiasutuste ülesanne, peavad ametiasutused siiski neis – liidu pädevusest väljapoole jäävates – valdkondades oma pädevust kasutades järgima liidu õigust (vt selle kohta eespool viidatud kohtuotsus Impact, punkt 129), ja eelkõige raamkokkuleppe klauslit 4.
- 40 Järelikult peavad riigi pädevad ametiasutused nii töötasu komponentide kui ka nende komponentide suuruse kindlaksmääramisel kohaldama osalise tööajaga töötajatele raamkokkuleppe klauslis 4 ette nähtud diskrimineerimiskeelu põhimõtet.
- 41 Pensionide osas tuleb täpsustada, et vastavalt Euroopa Kohtu väljakujunenud praktikale, mis käsitleb EÜ asutamislepingu artiklit 119 ning alates 1. maist 1999 EÜ artiklit 141, mis puudutavad meeste ja naiste võrdse kohtlemise põhimõtet töötasuga seondult, kuuluvad mõiste „tasu” alla EÜ artikli 141 lõike 2 mõttes need pensionid,

mille aluseks on töötajat ja tööandjat ühendav töösuhe, kuid mitte need, mille aluseks on riiklik skeem, mille rahastamises on osalenud töötajad, tööandjad või teatud juhtudel ametiasutused, kuid mis sõltuvad rohkem sotsiaalpoliitilistest kaalutlustest kui töösuhetest (vt eelkõige 25. mai 1971. aasta otsus kohtuasjas 80/70: Defrenne, EKL 1971, lk 445, punktid 7 ja 8; 13. mai 1986. aasta otsus kohtuasjas 170/84: Bilka-Kaufhaus, EKL 1986, lk 1607, punktid 16–22; 17. mai 1990. aasta otsus kohtuasjas C-262/88: Barber, EKL 1990, lk I-1889, punktid 22–28, ning 23. oktoobri 2003. aasta otsus liidetud kohtuasjades C-4/02 ja C-5/02: Schönheit ja Becker, EKL 2003, lk I-12575, punktid 56–64).

- 42 Seda kohtupraktikat arvestades tuleb asuda seisukohale, et mõiste „töötingimused” alla raamkokkuleppe klausli 4 lõike 1 mõttes kuuluvad pensionid, mille aluseks on töötajat ja tööandjat ühendav töösuhe, kuid mitte need pensionid, mis põhinevad riiklikul sotsiaalkindlustusel, st need mis sõltuvad rohkem sotsiaalsetest kaalutlustest kui töösuhetest (vt analoogia alusel eespool viidatud kohtuotsus Impact, punkt 132).
- 43 Seda tõlgendust toetab märge raamkokkuleppe preambuli kolmandas lõigus, mille kohaselt raamkokkuleppe pooled „tõde[vad], et riiklik sotsiaalkindlustus on liikmesriikide otsustada” ning milles kutsutakse liikmesriike üles viima ellu 1996. aastal Dublinis kokku tulnud Euroopa Ülemkogu tööhõivedeklaratsiooni, milles on muu hulgas rõhutatud vajadust kohandada sotsiaalkindlustuskeeme uute töötamisviisidega, et pakkuda piisavat sotsiaalset kaitset sellise tööga hõivatutele.
- 44 Kõnealust tõlgendust kinnitab ka asjaolu, et kuna raamkokkuleppe sõlmisid tööturu osapooled, keda esindasid tööandjate ja töövõtjate vahelised organisatsioonid, siis ei ole see mõeldud selleks, et reguleerida sotsiaalkindlustuse küsimusi ega seada kohustusi liikmesriikide sotsiaalkindlustusametitele, kes ei ole selle kokkuleppe pooled

(vt analoogia alusel 16. juuli 2009. aasta otsus kohtuasjas C-537/07: Gómez-Limón Sánchez-Camacho, EKL 2009, lk I-6525, punktid 48–50).

- ⁴⁵ Arvestades, et raamkokkuleppe klausli 4 punkt 1 on kohaldatav pensionide suhtes, mille aluseks on töötajat ja tööandjat ühendav töösuhe, välja arvatud riikliku sotsiaalkindlustuse pensionid, tuleb veel kindlaks teha, kas pensioniskeem, mis on vaatluse all põhikohtuasjades, kuulub esimesse või teise osutatud kategooriatest. Selleks tuleb analoogia alusel kohaldada kriteeriume, mis on kohtupraktikas välja toodud selle kontrollimiseks, kas vanaduspension kuulub EÜ artikli 141 kohaldamisalasse.
- ⁴⁶ Sellega seoses tuleb meenutada, et ainsana võib olla määrav EÜ artikli 141 sõnastusel põhinev nn töösuhte kriteerium, mis tugineb konstateeringule, et töötajale makstakse pensioni tulenevalt tema töösuhetest endise tööandjaga. Kuid seda kriteeriumi ei saa pidada ainsaks, kuna riiklikest sotsiaalkindlustusskeemidest makstavate pensionide puhul võidakse täielikult või osaliselt arvesse võtta töö eest makstud tasu. Niisugune pension ei kujuta aga endast tasu EÜ artikli 141 tähenduses (vt eespool viidatud kohtuotsus Schönheit ja Becker, punktid 56 ja 57 ning seal viidatud kohtupraktika).
- ⁴⁷ Sotsiaalpoliitilised, riigikorralduslikud või eetilised kaalutlused või isegi eelarvekaalutlused, mida siseriiklik seadusandja arvestas või võis arvestada skeemi kehtestamisel, ei saa siiski prevaleerida, kui pension puudutab vaid üht erilist töötajate kategooriat, sõltub otseselt töötatud ajast ning kui pensionisumma arvutatakse viimase palga alusel (vt eespool viidatud kohtuotsus Schönheit ja Becker, punkt 58 ning seal viidatud kohtupraktika).

- 48 Et teha kindlaks, kas vanaduspension, mida makstakse sellise skeemi alusel nagu Alitalia salongipersonalile kohaldatav skeem, kuulub raamkokkuleppe kohaldamisalasse, tuleb seega uurida, kas kõnealune pension vastab eelmises punktis mainitud kolmele kriteeriumile. Otsus selle kohta, kas need tingimused on täidetud, tuleb teha siseriiklikul kohtul, kes on ainsana pädev hindama tema menetluses oleva vaidluse asjaolusid ja tõlgendama kohaldatavaid siseriiklikke õigusnorme.
- 49 Siiski võib Euroopa Kohus eelotsusetaotluse suhtes otsust tehes esitada vajadusel täpsustusi, mille eesmärk on suunata siseriiklikku kohut temapoolsel tõlgendusel (vt eelkõige 23. novembri 2006. aasta otsus kohtuasjas C-238/05: Asnef-Equifax ja Administración del Estado, EKL 2006, lk I-11125, punkt 40 ja seal viidatud kohtupraktika).
- 50 Asjaolu, et Alitalia salongipersonali pensioniskeemi haldab avalik-õiguslik asutus INPS, kes õigusnormide kohaselt ka juhib Itaalia sotsiaalkindlustussüsteemi, ei ole määrav selle otsustamisel, kas kõnealune pensioniskeem kuulub riikliku sotsiaalkindlustussüsteemi või pigem tasustamistingimuste alla (vt selle kohta eelkõige 1. aprilli 2008. aasta otsus kohtuasjas C-267/06: Maruko, EKL 2008, lk I-1757, punkt 57).
- 51 Samuti ei ole määrav kriteerium see, kas Alitalia aktsionärid on avalik-õiguslikud või eraõiguslikud isikud, kuna kohtupraktikas on varem otsustatud, et kui käesoleva kohtuotsuse punktis 47 nimetatud kolm kriteeriumi on täidetud, on avalik-õigusliku tööandja poolt teenistujale makstav pension täielikult võrreldav sellega, mida eraõiguslik tööandja maksaks oma endistele töötajatele (vt eespool viidatud kohtuotsus Schönheit ja Becker, punkt 58).

– Ajaline kohaldamisala

- 52 INPS väidab sisuliselt, et raamkokkulepet saab kohaldada vaid tööperioodidele, mis esinesid pärast seda, kui jõustus direktiivi 97/81 üle võtnud siseriiklik meede ehk seadusandlik dekreet nr 61/2000. Kuid T. Bruno, D. Lotti ja C. Matteucci puhul tuleb pensioniõiguse saamiseks nõutava staaži arvutamisel arvesse võtta perioode, mis eelnesid selle direktiivi ülevõtmise tähtajale, mistõttu need ei kuulu raamkokkuleppe kohaldamisalasse.
- 53 Sellega seoses tuleb meenutada, et vastavalt väljakujunenud kohtupraktikale kohaldatakse uut õigusnormi varasema normi kehtivusaajal tekkinud olukorra tulevastele tagajärgedele kohe, kui ei ole sätestatud teisiti (vt selle kohta eelkõige 14. aprilli 1970. aasta otsus kohtuasjas 68/69: Brock, EKL 1970, lk 171, punkt 7; 10. juuli 1986. aasta otsus kohtuasjas 270/84: Licata vs. MSK, EKL 1986, lk 2305, punkt 31; 18. aprilli 2002. aasta otsus kohtuasjas C-290/00: Duchon, EKL 2002, lk I-3567, punkt 21; 11. detsembri 2008. aasta otsus kohtuasjas C-334/07 P: komisjon vs. Freistaat Sachsen, EKL 2008, lk I-9465, punkt 43, ja 22. detsembri 2008. aasta otsus kohtuasjas C-443/07 P: Centeno Mediavilla vs. komisjon, EKL 2008, lk I-10945, punkt 61).
- 54 Nagu kohtujurist oma ettepaneku punktis 39 märkis, ei ole eelmises punktis meelde tuletatud põhimõttest tehtud erandit ei direktiiviga 97/81 ega raamkokkuleppega.
- 55 Seega reguleerivad direktiivi 97/81 sätted selliseks vanaduspensionioiguse saamiseks nõutava staaži arvutamist, nagu on vaatluse all põhikohtuasjas, kaasa arvatud selle jõustumiskuupäevale eelnenud tööperioode puudutav arvutus.

Esimene küsimus

- 56 Esimese küsimusega soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt teada saada, kas raamkokkuleppe klauslit 4, mis käsitleb diskrimineerimiskeelu põhimõtet, tuleb tõlgendada nii, et sellega on vastuolus sellised liikmesriigi õigusnormid, nagu on vaatluse all põhikohtuasjas, kui nende mõjul jäetakse töövabad perioodid vertikaal-tsüklilise osalise tööajaga töö puhul vanaduspensionioiguse saamiseks nõutava staaži arvutamisest välja.
- 57 Raamkokkuleppe klausli 4 punktis 1 on ette nähtud, et osalise tööajaga töötajate suhtes ei või ainult osalise tööaja tõttu rakendada vähem soodsamaid töötingimusi, kui on võrreldavatel täistööajaga töötajatel, kui erinevat kohtlemist ei õigusta objektiivsed põhjused.
- 58 Viidatud sättes sisalduv diskrimineerimise keeld on vaid liidu õiguse aluspõhimõtete hulka kuuluva võrdsuse üldpõhimõtte konkreetne väljendus (vt 12. oktoobri 2004. aasta otsus kohtuasjas C-313/02: Wippel, EKL 2004, lk I-9483, punktid 54 ja 56).
- 59 Seega tuleb kontrollida, kas asjaolu, et vanaduspensionioiguse saamiseks nõutava staaži arvutamisel jäetakse välja vertikaal-tsüklilise osalise tööajaga töötajate töövabad perioodid vaid põhjusel, et nad töötavad osalise tööajaga, põhjustab selle, et neid koheldakse vähem soodsal viisil kui täistööajaga töötajaid, kes on nendega võrreldavas olukorras.

- 60 Sellega seoses on kõnealuse raamkokkuleppe klauslis 3 välja toodud kriteeriumid, mille abil määratleda „võrreldavat täistööajaga töötajat”. Niisugune töötaja on nimetatud klausli punkti 2 esimeses lõigus määratletud kui „samas ettevõttes täistööajaga töötaja, kellel on sama liiki tööleping või töösuhe, kes teeb sama või samalaadset tööd; seejuures pööratakse tähelepanu sellistele kaalutlustele nagu ettevõttes töötatud aeg ja kvalifikatsioon/oskused”. Selle klausli punkti 2 teises lõigus on sätestatud, et kui samas ettevõttes ei ole võrreldavat täistööajaga töötajat, „siis tuleb võrrelda kohaldatava kollektiivlepingu alusel või kui kohaldatav kollektiivleping puudub, siis kooskõlas siseriikliku seaduse, kollektiivlepingute või tavadega”.
- 61 Täistööajaga töötaja puhul langeb vanaduspensionioiguse saamiseks nõutava staaži arvutamisel arvesse võetav aeg kokku töösuhte kestusega. Seevastu vertikaal-tsüklilise osalise tööajaga töötajate staaži ei arvestata samadel alustel, sest seda arvutatakse vaid nende perioodide põhjal, mil tegelikkuses töötati, võttes arvesse tööaja lühendamist.
- 62 Seega saab täistööajaga töötaja 12 järjestikust kuud kestnud tööperioodi eest 1 aasta staaži, mida kasutatakse selle kuupäeva kindlaksmääramisel, mil ta saab õiguse pensionile. Seevastu võrreldavas olukorras töötaja, kes on valinud vertikaal-tsüklilise osalise tööaja korra alusel oma tööaja lühendamise 25% võrra, saab sama perioodi eest üksnes 75% tema täistööajaga töötava kolleegi staažist, ning seda üksnes põhjusel, et ta töötab osalise tööajaga. Sellest tuleneb, et kuigi nende töölepingute tegelik kestus on sama, kogub osalise tööajaga töötaja vanaduspensionioiguse saamiseks nõutavat staaži aeglasemalt kui täistööajaga töötaja. Järelikult on tegemist erineva kohtlemisega, mille ainus põhjus on osalise tööajaga töö.

- 63 Nii INPS kui ka Itaalia valitsus väidavad sisuliselt, et kõnealune erinevus ei kujuta endast ebavõrdset kohtlemist, kuna täistööajaga töötajad ja vertikaal-tsuuklilise osalise tööajaga töötajate olukorrad ei ole võrreldavad. Nende väitel omandavad seega mõlema kategooria töötajad lihtsalt staaži vastavalt tegelikult töötatud perioodidele. Nad rõhutavad, et tööandjad teevad sotsiaalkindlustuse sissemaksid ainult nende perioodide eest, mil töötati, ja töövabade perioodide jaoks on kõigil osalise tööajaga töötajatel Itaalia õiguse alusel võimalik vabatahtlikult staažiühikuid osta.
- 64 Tuleb siiski meenutada, et osalise tööajaga töötajate ja täistööajaga töötajate vahelise diskrimineerimise keelu põhimõtet tuleb kohaldada töötingimuste suhtes, mille alla kuulub tasu, mis – nagu on välja toodud käesoleva kohtuotsuse punktides 42–46 – hõlmab ka pensione, välja arvatud need, mida makstakse sotsiaalkindlustussüsteemi põhjal. Järelikult peab osalise tööajaga töötajate tasu olema võrdne täistööajaga töötajate tasuga, välja arvatud juhul, kui kohaldatakse *pro rata temporis* põhimõtet, mis on sätestatud raamkokkuleppe klausli 4 punktis 2.
- 65 Sel puhul sõltub pensioni suuruse arvutamine otseselt töötaja tehtud töö hulgast ja vastavatest sissemaksetest, nagu näeb ette *pro rata temporis* põhimõte. Sellega seoses tuleb meenutada, et Euroopa Kohus on varem otsustanud, et liidu õigusega ei ole vastuolus vanaduspensionari arvutamine *pro rata temporis* põhimõttel osalise tööaja puhul. Nimelt on see, et võetakse arvesse osalise tööajaga töötaja poolt karjääri jooksul tegelikkuses tehtud töö kestust võrreldes töötajaga, kes on kogu karjääri jooksul töötanud täistööajaga, objektiivne kriteerium, mis võimaldab vähendada proportsionaalselt tema pensioniõigusi (vt eespool viidatud kohtuotsused Schönheit ja Becker, punktid 90 ja 91, ning Gómez-Limón Sánchez-Camacho, punkt 59).

- 66 Seevastu ei kohaldata *pro rata temporis* põhimõtet selle kuupäeva kindlaksmääramisel, mil töötajal tekib õigus pensionile, kuna see sõltub eranditult töötaja kogutud staaži pikkusest. Kõnealune staaž vastab nimelt töösuhte tegelikule kestusele, mitte selle jooksul tehtud töö kogusele. Seega tuleb osalise tööajaga töötajate ja täistööajaga töötajate vahelise diskrimineerimise keelu põhimõtte kohaselt pensioniõiguse saamise kuupäeva kindlaksmääramiseks arvesse võetava staaži pikkus osalise tööajaga töötaja puhul arvutada nii, nagu ta oleks töökohal töötanud täistööajaga, võttes täielikult arvesse ka töövabasid perioode.
- 67 Käesoleva kohtuotsuse punktides 61 ja 62 esile toodud erinevat kohtlemist teravdab veel asjaolu, et Euroopa Kohtu istungil ilmnes, et vertikaal-tsüklilise osalise tööajaga töö on ainus osalise tööajaga töö viis, mida Alitalia salongipersonal saab vastavalt neile kohaldatavale kollektiivlepingule valida.
- 68 Sellest tuleneb, et niisuguste õigusnormide alusel, nagu on vaatluse all põhikohtuasjades, koheldakse vertikaal-tsüklilise osalise tööajaga töötajaid vähem soodsalt kui võrreldavaid täistööajaga töötajaid, ning seda vaid põhjusel, et nad töötavad osalise tööajaga.
- 69 Raamkokkuleppe klausli 4 punktist 1 tuleneb siiski, et sellist erinevat kohtlemist võidakse pidada diskrimineerimiskeeluga kooskõlas olevaks, kui seda õigustavad objektiivsed põhjused.

- 70 Kui neil paluti tuua põhjuseid, mis võimaldaksid õigustada kõnealust erinevat kohtlemist, teatasid INPS ja Itaalia valitsus kohtuistungil, et Itaalia õiguses loetakse vertikaal-tsüklilise osalise töötaja tööleping töövabadel perioodidel peatatuks, ning sel ajal ei maksta töötasu ega tehta sissemaksid.
- 71 Esiteks tuleb märkida, et see õigustus ei näi esmapilgul hästi sobivat asjaoluga, et Euroopa Kohtule edastatud kohtutoimikud ja Euroopa Kohtu istungil esitatud näitavad, et avalike teenistujate osas on Itaalia õiguses, 29. detsembri 1988. aasta seaduse nr 554 avaliku teenistuse kohta (*GURI* nr 1, 2.1.1989) artiklis 8 sõnaselgelt ette nähtud, et „[...] asjaomases ametiasutuses pensioniõiguse teenimise puhul tuleb võtta tervikuna arvesse lühendatud tööajaga teenistusaastaid.” Juba niisugune skeemierinevus võimaldab kahelda, kas INPS-i ja Itaalia valitsuse esitatud õigustus on asjakohane.
- 72 Teiseks tuleb meenutada, et raamkokkuleppe klausli 3 kohaselt tuginetakse osalise tööajaga töötaja määramisel vaid asjaolule, et tema tavatööaja kestus on lühem kui võrreldaval täistööajaga töötajal. Seega on osaline tööaeg töösuhte rakendamise erimoodus, mida iseloomustab üksnes lühendatud tavatööaeg. Nimetatud iseloomustavat tegurit ei saa siiski samastada juhtudega, mil töötaja, äriühingu või välise asjaolu tõttu täis- või osalise tööajaga töölepingu täitmine peatatakse tingituna võimatusest või ajutisest katkestusest. Nimelt põhinevad töövabad perioodid, mis vastavad osalise tööajaga töölepingus ettenähtud tööaja vähendamisele, selle lepingu tavapärasel täitmisel, mitte selle peatamisel. Osalise tööajaga ei kaasne töösuhte peatamist (vt analoogia alusel jagatud töö kohta 17. juuni 1998. aasta otsus kohtuasjas C-243/95: Hill ja Stapleton, EKL 1998, lk I-3739, punkt 32).

73 Järelikult, niivõrd kui INPS-i ja Itaalia valitsuse argumente võib mõista nii, et nendega soovitakse väita, et põhikohtuasjades vaatluse all olev erinev kohtlemine on õigustatud asjaoluga, et osalise tööajaga töölepingu kohasele tööaja vähendamisele vastavate perioodide ajal selle täitmine peatub, on need argumendid vastuolus raamkokkuleppe klauslis 3 esitatud osalise tööaja määratlusega ning nende järgi kaotaks kasuliku mõju selle raamkokkuleppe klausli 4 punktis 1 sätestatud põhimõte, mis keelab rakendada osalise tööajaga töötajate suhtes ainult osalise tööaja tõttu vähem soodsamaid töötingimusi, kui on võrreldavatel täistööajaga töötajatel.

74 Kui eeldada, et kõnealuseid argumente tuleb mõista nii, et nendega soovitakse tõendada, et vertikaal-tsüklilise osalise tööajaga töötajate ja täistööajaga töötajate erinev kohtlemine on õigustatud siseriiklikust õigusest tulenevatel põhjustel, siis tuleb meenutada, et siseriikliku õigusnormi tõlgendamine ja rakendamine kooskõlas liidu õiguse nõuetega on siseriikliku kohtu ülesanne selle kaalutusõiguse ulatuses, mis talle siseriikliku õigusega selles osas on jäetud, ja kui selline kooskõlas rakendamine ei ole võimalik, peab siseriiklik kohus jätma kohaldamata iga sellega vastuolus oleva siseriikliku õigusnormi (vt 18. detsembri 2007. aasta otsus kohtuasjas C-357/06: Frigerio Luigi & C., EKL 2007, lk I-12311, punkt 28).

75 Kõiki eeltoodud kaalutlusi arvesse võttes tuleb esimesele küsimusele vastata, et raamkokkuleppe klauslit 4 tuleb seoses vanaduspensionidega tõlgendada nii, et sellega on vastuolus siseriiklikud õigusnormid, mille alusel jäetakse vertikaal-tsüklilise osalise tööajaga töötajate vanaduspensionioiguse saamiseks nõutava staaži arvutamisel välja töövabad perioodid, välja arvatud juhul, kui selline erinev kohtlemine on õigustatud objektiivsetel põhjustel.

Teine küsimus

- 76 Teise küsimusega palub eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt vastust sellele, kas raamkokkuleppe klauslit 1 ja klausli 5 lõiget 1 tuleb tõlgendada nii, et nendega on vastuolus, niisugused siseriiklikud õigusnormid, nagu on vaatluse all põhikohtuasjades, kuna need on töötajatele oluliseks takistuseks vertikaal-tsüklilise osalise tööajaga töövalikul.
- 77 Raamkokkuleppe klauslist 1 nähtub, et raamkokkuleppel on kahekordne eesmärk – esiteks edendada osalise tööajaga töötamist, parandades selle kvaliteeti ja teiseks kaotada osalise tööajaga ja täistööajaga töötajate vaheline diskrimineerimine (vt eespool viidatud kohtuotsus Michaeler jt, punkt 22).
- 78 Raamkokkuleppe klausli 5 lõike 1 punktis a on selle kahekordse eesmärgiga kooskõlas ette nähtud, et liikmesriigid peavad „identifitseerima ja üle vaatama õiguslikku ja halduslikku laadi takistused, mis võivad piirata osalise tööajaga töötamise võimalusi, ning vajaduse korral need kõrvaldama.”
- 79 Kuid põhikohtuasjades vaatluse all olevad õigusnormid põhjustavad osas, mis puudutab töösuhtel põhinevaid vanaduspensione, välja arvatud riiklikul sotsiaalkindlustussüsteemil põhinevad pensionid, pensioniõiguse saamiseks nõutava staaži arvutamisel töövabasisid perioode välja jättes vertikaal-tsüklilise osalise tööajaga töötajate ja täistööajaga töötajate erinevat kohtlemist ning seetõttu eiravad need normid raamkokkuleppe klauslis 4 sätestatud diskrimineerimiskeelu põhimõtet. Lisaks, nagu käesoleva kohtuotsuse punktis 67 on märgitud, teravdab erinevat kohtlemist veel asjaolu, et vertikaal-tsüklilise osalise tööajaga töö on ainus osalise tööajaga töö viis, mida Alitalia salongipersonalile pakutakse.

- 80 Nende tegurite koosmõjul muutub osalise tööaja kasutamine selle kategooria töötajate jaoks vähem huvipakkuvaks või isegi veenab neid oma tööalast tegevust sellisel viisil mitte korraldama, kuna selle viisi valimise tagajärjel saabub see kuupäev, mil nad omandavad pensioniõiguse proportsionaalselt tööaja lühendamise, hiljem, kõrvutatuna võrreldavate täistööajaga töötajatega. Niisugune mõju on ilmselgelt vastuolus raamkokkuleppe eesmärgiga soodustada osalise tööajaga töö arendamist.
- 81 Seega tuleb teisele küsimusele vastata, et kui eelotsusetaotluse esitanud kohus jõuab järeldusele, et vaatluse all olevad siseriiklikud õigusnormid on vastuolus raamkokkuleppe klausliga 4, tuleb selle klauslit 1 ja klausli 5 lõiget 1 tõlgendada nii, et niisugused õigusnormid on ka nendega vastuolus.

Kolmas küsimus

- 82 Kolmanda küsimusega soovib eelotsusetaotluse esitanud kohus sisuliselt teada saada, kas raamkokkuleppe klauslit 4, mis käsitleb diskrimineerimiskeelu põhimõtet, tuleb tõlgendada nii, et selle alusel on peale osalise tööajaga töötajate ja täistööajaga töötajate vahelise diskrimineerimise keelatud ka diskrimineerimine erinevate osalise tööaja viiside nagu vertikaal-tsüklilise osalise tööaja ja horisontaalse osalise tööaja vahel.
- 83 Arvestades kahele eelnevale küsimusele antud vastuseid, puudub vajadus sellele küsimusele vastata.

Kohtukulud

- ⁸⁴ Kuna põhikohtuasja poolte jaoks on käesolev menetlus eelotsusetaotluse esitanud kohtus poolelioleva asja üks staadium, otsustab kohtukulude jaotuse siseriiklik kohus. Euroopa Kohtule märkuste esitamiseга seotud kulusid, välja arvatud poolte kohtukulud, ei hüvitata.

Esitatud põhjendustest lähtudes Euroopa Kohus (teine koda) otsustab:

- 1. Nõukogu 15. detsembri 1997. aasta direktiivi 97/81/EÜ Euroopa Tööandjate Föderatsiooni, Euroopa Riigiosalusega Ettevõtete Keskuse ja Euroopa Ametiühingute Konföderatsiooni poolt sõlmitud osalist tööaega käsitleva raamkokkuleppe kohta juurde lisatud osalist tööaega käsitleva raamkokkuleppe klauslit 4 tuleb seoses vanaduspensionidega tõlgendada nii, et sellega on vastuolus siseriiklikud õigusnormid, mille alusel jäetakse vertikaal-tsüklilise osalise tööajaga töötajate vanaduspensionioiguse saamiseks nõutava staaži arvutamisel välja töövabad perioodid, välja arvatud juhul, kui selline erinev kohtlemine on õigustatud objektiivsetel põhjustel.**
- 2. Kui eelotsusetaotluse esitanud kohus jõuab järeldusele, et vaatluse all olevad siseriiklikud õigusnormid on vastuolus direktiivi 97/81 juurde lisatud osalist tööaega käsitleva raamkokkuleppe klausliga 4, tuleb selle klauslit 1 ja klausli 5 lõiget 1 tõlgendada nii, et niisugused õigusnormid on ka nendega vastuolus.**

Allkirjad